

Obidjon Ummatov, Samandar Xalilov

O'zbekiston Respublikasi Bank-moliya akademiyasi

Toxir Ermatov

Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti

TEMIR YO'L LOYIHALARINI MOLIYALASHTIRISH VA BOSHQARISHDA PERSONAL FUNKSIYALARNI SAMARALI TAQSIMLASH MASALALARI

Annotatsiya. Maqolada ijtimoiy loyihalar, jumladan, temir yo'l loyihalarini moliyalashtirish va boshqarish jarayonlarida kadrlarning funksiyalarini samarali taqsimlanishining ahamiyati, ushbu jarayonning iqtisodiy samaradorlikka ta'siri, personalni samarali boshqarish usul va uslublari, korporativ menejment tizimi va loyiha menejmentni amalga oshirish bosqichlari atroflicha bayon etilgan. Jahon banki, Osiyo taraqqiyot banki va boshqa xalqaro tashkilotlarning temir yo'l infratuzilmasiga oid loyihalarning moliyaviy va operatsion ko'rsatkichlari tahlil qilindi. Maqolada mamlakatimiz temir yo'l infratuzilmasining bugungi holati, moliyaviy ko'rsatkichlari va rivojlantirish yo'nalishlari tahlillar asosida keltirib o'tilgan.

Kalit so'zlar: milliy iqtisodiyot, loyiha menejmenti, ijtimoiy loyiha, temir yo'l loyihalari, temir yo'l infratuzilmasi, personal, menejment, HRM, samaradorlik, korporativ menejment, iqtisodiy o'sish, personal funksiyalari, KPI.

ПРОБЛЕМЫ ЭФФЕКТИВНОГО РАСПРЕДЕЛЕНИЯ КАДРОВЫХ ФУНКЦИЙ ПРИ ФИНАНСИРОВАНИИ И УПРАВЛЕНИИ ЖЕЛЕЗНОДОРОЖНЫМИ ПРОЕКТАМИ

Аннотация. В статье рассматривается значение эффективного распределения функций персонала при финансировании и управлении социальными проектами, в том числе железнодорожными, влияние этого процесса на экономическую эффективность, методы и приемы эффективного управления персоналом, система корпоративного управления и Подробно описаны этапы реализации управления проектом. Проанализированы финансовые и операционные показатели проектов железнодорожной инфраструктуры Всемирного банка, Азиатского банка развития и других

международных организаций. В статье на основе анализа представлены современное состояние железнодорожной инфраструктуры нашей страны, финансовые показатели и направления развития.

Ключевые слова: национальная экономика, управление проектами, социальный проект, железнодорожные проекты, железнодорожная инфраструктура, персонал, менеджмент, управление персоналом, эффективность, корпоративное управление, экономический рост, функции персонала, КПЭ.

***PROBLEMS OF EFFECTIVE ALLOCATION OF PERSONNEL
FUNCTIONS IN THE FINANCING AND MANAGEMENT OF RAILWAY
PROJECTS***

Abstract. In the article, the importance of the effective distribution of personnel functions in the financing and management of social projects, including railway projects, the impact of this process on economic efficiency, the methods and techniques of effective personnel management, the corporate management system and the stages of project management implementation are described in detail. The financial and operational indicators of railway infrastructure projects of the World Bank, Asian Development Bank and other international organizations were analyzed. In the article, the current state of the railway infrastructure of our country, financial indicators and directions of development are presented based on the analysis.

Key words: national economy, project management, social project, railway projects, railway infrastructure, personnel, management, HRM, efficiency, corporate management, economic growth, personnel functions, KPI.

KIRISH

Temir yo‘l loyihalarini moliyalashtirish va boshqarishda kadrlarning funktsional vazifalarini samarali taqsimlash masalasi jahon iqtisodiyotida dolzarb ahamiyat kasb etmoqda. Chunki ushbu yo‘nalishda resurslardan to‘g‘ri foydalanish, loyiha muddatlarining bajarilishi va xarajatlarning samaradorligi kadrlar faoliyatiga bog‘liq. Bugungi iqtisodiy o‘zgarishlar va texnologik yutuqlar kadrlar uchun yangi vazifalarni yuzaga keltirmoqda, va bu jarayonda

funksiyalarning to'g'ri taqsimlanishi strategik ahamiyatga ega. Shu bois, xalqaro iqtisodiyotda temir yo'l infratuzilmasini rivojlantirishda personal vazifalarini samarali taqsimlash modeli o'rganilmoqda va u ijobiy moliyaviy natijalar yaratishning asosi deb baholanmoqda.

Kadrlarning funksiyalarini samarali taqsimlash temir yo'l loyihalarining iqtisodiy samaradorligini ta'minlashda muhim o'rin tutadi, chunki vazifalarni aniq belgilash orqali loyihaning bajarilish muddati qisqaradi va xarajatlar kamayadi; bu esa, o'z navbatida, loyihaning moliyaviy barqarorligiga ijobiy ta'sir qiladi. Jahon banki va Osiyo taraqqiyot banki tomonidan olib borilgan tadqiqotlar ko'rsatmoqdaki, kadrlarning vazifalarini maqsadga muvofiq taqsimlash moliyaviy resurslarning samarali ishlatilishini ta'minlab, loyihaning rentabelligini oshiradi va operatsion risklarni kamaytiradi. Personal faoliyatining ixtisoslashtirilishi va vazifalarning samarali taqsimlanishi jarayonda muammolarni tezkor hal qilish imkonini beradi va loyiha boshqaruvi tizimining samaradorligini oshiradi; natijada, loyiha moliyaviy va iqtisodiy ko'rsatkichlari sezilarli darajada yaxshilanadi. Ushbu yondashuvni qo'llash nafaqat resurslar va vaqt tejamkorligini ta'minlaydi, balki loyiha natijalarining uzoq muddatda barqarorligini ta'minlab, umumiy iqtisodiy rivojlanishga hissa qo'shadi.

Xalqaro tajribalar shuni ko'rsatmoqdaki, kadrlarning funktsional taqsimoti boshqaruv jarayonlarini optimallashtirish uchun muhim omil bo'lib, bu loyiha boshqaruvi va moliyalashtirishning yanada samarali tashkil qilinishiga xizmat qiladi, natijada esa iqtisodiy samaradorlikni oshirishning asosiy omillaridan biriga aylanadi.

ADABIYOTLAR SHARHI

Temir yo'l loyihalarini moliyalashtirish va boshqarishda personal funksiyalarini samarali taqsimlash masalasi nafaqat iqtisodiy samaradorlikni oshirish, balki loyiha boshqaruvi sifatini ham yuksaltirish uchun hal qiluvchi ahamiyat kasb etadi. Xalqaro tajribalar shuni ko'rsatmoqdaki, rivojlangan davlatlarda temir yo'l infratuzilmasini boshqarishda kadrlar faoliyatining aniq taqsimlanishi jarayon samaradorligini oshirishda muhim omil hisoblanadi. Shu bilan birga, Singapur, Niderlandiya, Buyuk Britaniya, Misr, AQSh, Xitoy, Hindiston, Yaponiya, Janubiy Koreya, Kanada va Pokiston kabi davlatlar tajribasi

ham loyiha boshqaruvini optimallashtirish uchun personalning vazifalarini to'g'ri taqsimlashning iqtisodiy jihatdan qanchalik muhim ekanligini namoyish etmoqda.

Personal faoliyatining ixtisoslashtirilishi va vazifalarning samarali taqsimlanishi jarayonda muammolarni tezkor hal qilish imkonini beradi va loyiha boshqaruvi tizimining samaradorligini oshiradi; natijada, loyiha moliyaviy va iqtisodiy ko'rsatkichlari sezilarli darajada yaxshilanadi [1]. Ushbu yondashuvni qo'llash nafaqat resurslar va vaqt tejamkorligini ta'minlaydi, balki loyiha natijalarining uzoq muddatda barqarorligini ta'minlab, umumiy iqtisodiy rivojlanishga hissa qo'shadi [2]. Xalqaro tajribalar shuni ko'rsatmoqdaki, kadrlarning funksional taqsimoti boshqaruv jarayonlarini optimallashtirish uchun muhim omil bo'lib, bu loyiha boshqaruvi va moliyalashtirishning yanada samarali tashkil qilinishiga xizmat qiladi, natijada esa iqtisodiy samaradorlikni oshirishning asosiy omillaridan biriga aylanadi.

Bir qator tadqiqotlar shuni ko'rsatadiki, kadrlarning samarali taqsimlanishi orqali loyihani moliyalashtirishda vaqt va resurslar tejab qolinadi, bu esa moliyaviy barqarorlikni mustahkamlaydi. Masalan, AQSh va Kanadadagi temir yo'l loyihalarida personal vazifalarining samarali taqsimlanishi orqali moliyaviy resurslardan tejamkor foydalanish imkoniyati yaratilgani ta'kidlanadi. Xitoy va Hindiston tadqiqotlariga ko'ra esa, samarali taqsimot kadrlarning har birining o'z vazifalariga to'laqonli e'tibor qaratishini ta'minlaydi, bu esa operatsion samaradorlikni oshiradi.

Singapur va Janubiy Koreyada esa temir yo'l infratuzilmasini boshqarish jarayonida kadrlar funksiyalari aniq belgilanganda loyihaning umumiy samaradorligi oshgani qayd etiladi. Singapurda o'tkazilgan tadqiqotlar shuni ko'rsatmoqdaki, personalning har bir bo'limi o'ziga tegishli vazifalarni samarali bajarganda loyiha natijalari yanada yaxshilanadi, bu esa loyihani moliyaviy va iqtisodiy jihatdan barqarorlashtirish imkonini beradi.

Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, funksiyalarni samarali taqsimlash orqali loyihalarning umumiy xarajatlarini 10-15% ga kamaytirish, loyiha muddatini esa qisqartirish mumkin. Masalan, Buyuk Britaniya va Niderlandiya tajribalari shuni ko'rsatadiki, personalning vazifalarini aniq belgilash orqali loyihani amalga oshirish muddati qisqaradi va bu loyiha xarajatlarini pasaytirishga xizmat qiladi. Xitoy va Hindistonda olib borilgan tadqiqotlar esa kadrlar

samaradorligini oshirish orqali operatsion xarajatlar kamayishini tasdiqlaydi, shu bilan birga loyiha moliyaviy natijalariga ham ijobiy ta'sir ko'rsatadi.

Misr va Pokistonda esa kadrlarning vazifalarini to'g'ri taqsimlash operatsion xavflarni kamaytirish va resurslardan samarali foydalanish imkonini berganligi qayd etiladi. Ushbu natijalar, shuningdek, Kanada va AQShdagi loyihalarning iqtisodiy samaradorlik bo'yicha ko'rsatkichlari bilan ham tasdiqlanadi.

O'zbekistonlik iqtisodchi olimlarning fikrlariga ko'ra, temir yo'l loyihalarini moliyalashtirish va boshqarishda personal funksiyalarini samarali taqsimlash mamlakat iqtisodiyoti uchun katta ahamiyat kasb etadi, ayniqsa transport infratuzilmasini rivojlantirishda resurslarni maqsadli va tejamkor foydalanish muhim omil hisoblanadi. Olimlar bu jarayonda samarali taqsimotning ikki asosiy afzalligini ta'kidlaydilar: birinchidan, samarali taqsimot orqali moliyaviy resurslarni optimallashtirish imkoniyati yaratiladi, ikkinchidan esa, kadrlar orasida vazifalarni to'g'ri belgilash ish samaradorligini oshiradi va loyihalarni muddatida bajarishni ta'minlaydi.

Masalan, iqtisodchi olimlar Sh. T. Rahimov va O. M. Karimov ta'kidlaydiki, kadrlarning vazifalarini to'g'ri taqsimlash nafaqat temir yo'l loyihalari xarajatlarini kamaytiradi, balki ularning moliyaviy barqarorligini ham ta'minlaydi; bu jarayonda har bir mutaxassis o'z yo'nalishi bo'yicha maksimal darajada samarali faoliyat ko'rsatishga imkoniyat yaratadi[3]. Shuningdek, olimlar xalqaro tajribalarni, jumladan, Yaponiya va Janubiy Koreya tajribalarini o'rganish natijasida kadrlarning aniq belgilangan vazifalari jarayonni boshqarishni yengillashtirishi va strategik qarorlar qabul qilishni tezlashtirishini ta'kidlaydilar.

O'zbekiston Milliy universiteti professori D. A. Rustamova esa Singapur va AQSh tajribalariga tayangan holda, temir yo'l infratuzilmasini rivojlantirishda personal funksiyalarini samarali taqsimlash kelajakda loyihaning iqtisodiy samaradorligini oshirish bilan birga, uning operatsion xavfsizligini ham ta'minlashga xizmat qilishini qayd etadi[4]. Unga ko'ra, O'zbekiston temir yo'l infratuzilmasida ham ushbu yondashuvdan foydalanish orqali loyihalarni amalga oshirish muddatlarini qisqartirish va resurslarni tejamkorlik bilan sarflash mumkin.

Umuman olganda, O'zbekistonlik iqtisodchi olimlar temir yo'l loyihalarida kadrlar vazifalarini samarali taqsimlash orqali iqtisodiy samaradorlikka erishish, transport infratuzilmasini modernizatsiyalashda muhim omil sifatida baholamoqda

va shu asosda milliy iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish imkoniyatlarini kengaytirishni taklif etmoqdalar.

TADQIQOT METODOLOGIYASI

Maqolada Jahon banki, Pitchbook, xalqaro Biznes standart kompaniyasi va boshqa moliya tashkilotlari, xalqaro konsalting kompaniyalari, shuningdek, O‘zbekiston respublikasi Markaziy banki, O‘zbekiston Respublikasi Prezidenti huzuridagi Statistika agentligi, rasmiy statistik ma’lumotlari va tadqiqotlari natijasi asosida matematik statistik tahlil, ko‘rsatkichlar monitoringi, kuzatuv kabi metodlar yordamida tahlil amalga oshirildi.

TAHLIL VA NATIJALAR

Temir yo‘l loyihalari murakkab va ko‘p bosqichli jarayon bo‘lib, ularning muvaffaqiyati ko‘p jihatdan boshqaruvning sifatiga, ayniqsa personal funksiyalarini samarali taqsimlashga bog‘liqdir. Umuman olganda, temir yo‘l loyihalarini boshqarishda personal funksiyalarni samarali taqsimlash jarayoni ularning muvaffaqiyatli amalga oshirilishida muhim ahamiyatga ega. Loyihalarda malakali xodimlarni jalb qilish, jamoaviy ishni rag‘batlantirish va sharoitlarga moslashuvchanlikni ta‘minlash orqali samaradorlik oshirilishi mumkin. Kelgusida, ushbu jarayonni takomillashtirish uchun qo‘shimcha tadqiqotlar olib borish va amaliy tajribalarni tahlil qilish zarur. Personalni boshqarish (HRM) tushunchasi iqtisodiyot va menejment sohalarida bir necha olimlar tomonidan turlicha ta’riflangan. Iqtisodchi olim Gary Dessler fikriga ko‘ra, “personalni boshqarish — bu tashkilotdagi inson resurslarini boshqarish, ya’ni ishga olish, rivojlantirish, motivatsiya va baholash jarayonlarini o‘z ichiga oladi”[5]. Personalni boshqarish, tashkilotning maqsadlariga erishish uchun inson resurslarini samarali ravishda boshqarish jarayonidir.

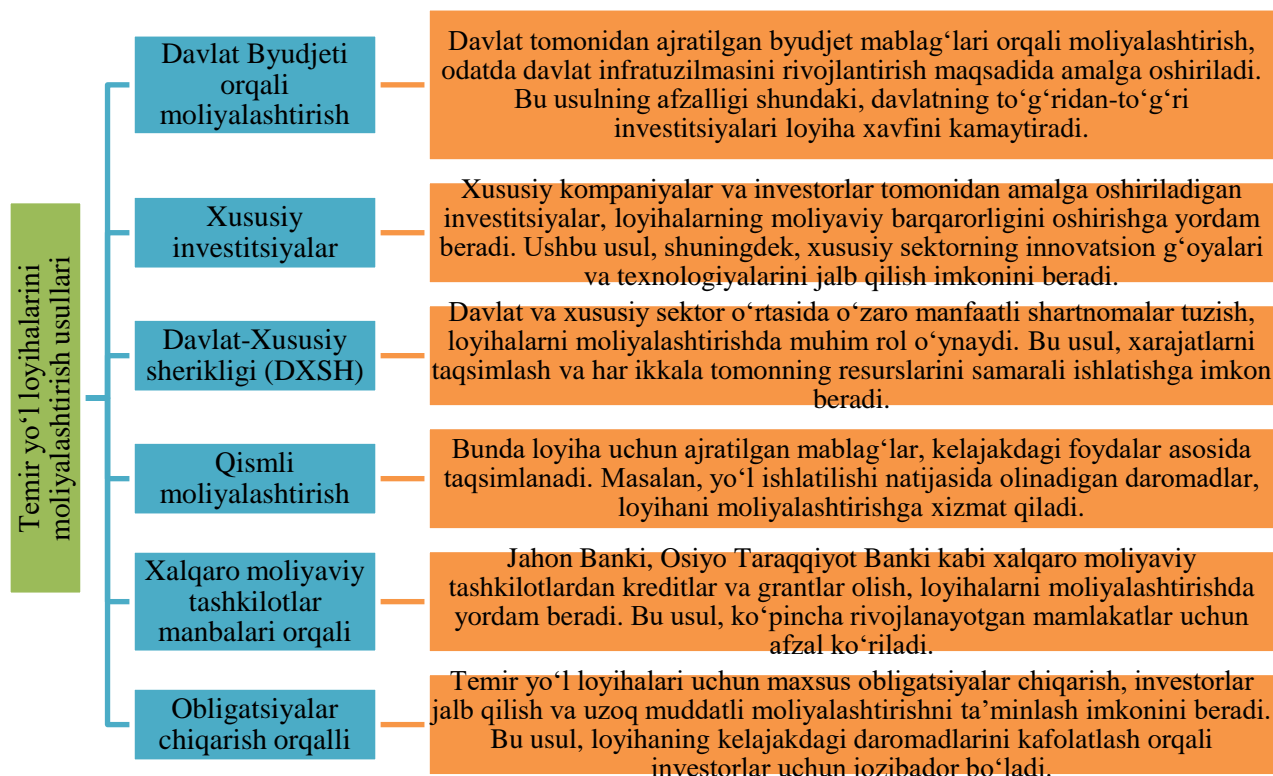
Iqtisodchilardan John Bratton va Jeffrey Gold personalni boshqarishni “tashkilotlarda xodimlarni boshqarish va rivojlantirish jarayonlari”[6] deb ta’riflaydilar. Ular, shuningdek, bu jarayonlarning muhimligi va strategik ahamiyatini ta’kidlaydilar, chunki inson resurslari tashkilotning eng muhim aktividir. Michael Armstrongning fikricha “personalni boshqarishni insonlar bilan ishlash va ularning faoliyatini tashkil etish jarayoni”[7] sifatida belgilaydi. Bu

jarayonda xodimlar va rahbariyat o'rtasidagi munosabatlar, rag'batlantirish va rivojlantirish asosiy o'rinda turadi.

Dave Ulrichning ta'kidlashicha "personalni boshqarish tashkilot ichidagi xodimlar va rahbariyat o'rtasidagi strategik hamkorlikdir"[8] sifatida ta'riflaydi. U inson resurslari strategik boshqaruvning muhim jihatini ta'kidlaydi, bunda personalni boshqarish tashkilotning umumiy strategiyasiga muvofiq ravishda amalga oshirilishi kerak. Bohdan Szalaj personalni boshqarishni "xodimlar bilan ishlash jarayoni, ularning malakasini oshirish va ishga qabul qilish jarayonlari"[9] sifatida belgilaydi. Uning fikricha, bu jarayonlar inson resurslarining samaradorligini oshirishga qaratilgan. Ushbu tariflar personalni boshqarish tushunchasining iqtisodiyot va menejmentdagi ahamiyatini va uning turli jihatlarini ko'rsatadi. Personalni boshqarish jarayoni, tashkilotlarning muvaffaqiyatli faoliyat yuritishida asosiy rol o'ynaydi. Temir yo'l loyihalarini samarali tashkil etish usullarini o'rganish, iqtisodiy resurslarni optimallashtirish va loyiha samaradorligini oshirish uchun muhim ahamiyatga ega, chunki ushbu sohada amalga oshiriladigan tadbirlar nafaqat transport infratuzilmasini rivojlantirishga, balki mamlakatning iqtisodiy barqarorligini ta'minlashga ham xizmat qiladi.

Birinchidan, rejalashtirish jarayonida loyiha xaritalarini va vaqt jadvalini aniq belgilash zarur, bu esa resurslar taqsimoti va vaqtni boshqarish samaradorligini oshiradi. Ikkinchidan, innovatsion texnologiyalardan, masalan, GIS va BIM tizimlaridan foydalanish, loyiha jarayonlarini soddalashtirib, loyihalash va qurilish bosqichlaridagi aniqlikni ta'minlaydi. Shuningdek, loyihada ishtirok etuvchi barcha tomonlar o'rtasida samarali aloqa va kooperatsiyani o'rnatish, har qanday muammolarni tezkor hal qilish imkonini beradi, bu esa umumiy ish jarayonini yaxshilaydi. Xuddi shunday, sifat nazorati tizimlarini joriy etish har bir qurilish bosqichida sifatni ta'minlash va potentsial muammolarni oldini olishga yordam beradi. Bundan tashqari, iqtisodiy xavflarni baholash va minimallashtirish maqsadida risklarni boshqarish strategiyalarini ishlab chiqish muhimdir, chunki bu loyihalarning o'z vaqtida va belgilangan byudjet doirasida amalga oshirishini kafolatlaydi. Xodimlarning malakasini oshirish va ularni muntazam ravishda o'qitish, ish jarayonida yuqori sifat va samaradorlikni ta'minlashga xizmat qiladi. Natijada, temir yo'l loyihalarini samarali tashkil etish usullarini kompleks ravishda qo'llash, nafaqat loyiha muddatlari va xarajatlarini

nazorat qilish, balki umuman iqtisodiy rivojlanishni ta'minlashga ham yordam beradi.

1-rasm. Temir yo'l loyihalarini moliyalashtirish usullari

Manba: mualliflar ishlanmasi

Temir yo'l loyihalarini moliyalashtirish uchun bir qator usullar mavjud. Ushbu usullar, loyiha miqyosi va moliyaviy talablaridan kelib chiqib, turli xil manbalardan foydalanishni o'z ichiga oladi. Masalan, davlat va xususiy sektorda jamoaviy investitsiyalar orqali yoki xalqaro moliya institutlarining kreditlari yordamida moliyalashtirish mumkin. Shuningdek, loyihani amalga oshirishda aksiya va obligatsiyalar chiqarish orqali moliyaviy resurslarni jalb qilish ham keng qo'llaniladi, bu esa temir yo'l infratuzilmasining barqaror rivojlanishini ta'minlaydi. Yana bir muhim jihat shundaki, moliyalashtirish manbalarini tanlashda loyihaning moliyaviy risklari, iqtisodiy barqarorligi va kelajakdagi daromad keltirish potentsiali ham inobatga olinadi. Shuning uchun, temir yo'l loyihalarini moliyalashtirish jarayonida turli xil strategik yondashuvlar va innovatsion moliyalashtirish usullarini joriy etish zarur. Bu esa oxir-oqibat, transport sohasining rivojlanishini yanada jadallashtiradi va iqtisodiyotning boshqa sohalari bilan integratsiyasini kuchaytiradi.

1-jadval

Temir yo‘l loyihalariga ta‘sir etuvchi makroiqtisodiy omillar

Makroiqtisodiy omillar	Ta‘siri	Izoh
iqtisodiy o‘shish	Talabning oshishi	Iqtisodiy o‘shish temir yo‘l infratuzilmasiga ehtiyojni oshiradi.
siyosiy barqarorlik	Investorlar uchun ishonchni oshiradi	Barqaror siyosiy muhit investitsiyalarni rag‘batlantiradi.
iqtisodiy siyosat	Moliyalashtirish shartlarini yaxshilaydi	Davlatning infratuzilma rivojlanishiga qaratilgan siyosati loyihalarga ta‘sir qiladi.
xalqaro savdo	Savdo yo‘llarini rivojlantiradi	Temir yo‘l infratuzilmasi xalqaro savdoni qo‘llab-quvvatlaydi.
resurslar narxi	Loyihalar xarajatlariga bevosita ta‘sir qiladi	Qurilish materiallari va xizmatlar narxining o‘zgarishi xarajatlarni oshiradi yoki kamaytiradi.
inflatsiya	Moliyaviy rejalashtirishga ta‘sir ko‘rsatadi	Yuqori inflatsiya loyihaning umumiy xarajatlarini oshirishi mumkin.
valyuta kurslari	Xorijiy investitsiyalarni jalb qilishda muammo yaratishi	Valyuta kurslaridagi o‘zgarishlar moliyalashtirish shartlariga ta‘sir qiladi.
demografik o‘zgarishlar	Transport infratuzilmasiga bo‘lgan talabni oshiradi	Aholining o‘shishi va urbanizatsiya loyihalarni rejalashtirishda muhim omil hisoblanadi.

Manba: mualliflar ishlanmasi

Yuqoridagi jadval orqali temir yo‘l loyihalariga ta‘sir etuvchi makroiqtisodiy omillarni ko‘rishingiz mumkin. Quyida temir yo‘l loyihalarini boshqarishda personal funksiyalarni samarali taqsimlash bosqichlari jadval ko‘rinishida taqdim etilgan

2-jadval

Temir yo‘l loyihalarini boshqarishda personal funksiyalarni samarali taqsimlash bosqichlari

Bosqich	Tavsif
1. Tahlil va rejalashtirish	Loyihaning maqsadlari va vazifalarini aniqlash, zarur malaka va resurslarni belgilash.
2. Malakali xodimlarni tanlash	Talab etilgan malakaga ega xodimlarni tanlash va joylashtirish. Talablar va loyihaning ehtiyojlarini muvofiqlashtirish.
3. Vazifalarni ta‘minlash	Har bir xodimga vazifalar va mas‘uliyatlarni aniqlash, ro‘yxatga olish va taqsimlash.
4. Jamoaviy ishni rag‘batlantirish	Jamoa a‘zolari o‘rtasida muloqotni kuchaytirish, jamoaviy ishni rag‘batlantirish va hamkorlikni ta‘minlash.
5. Jarayonni boshqarish	Jarayon davomida xodimlar ishini kuzatish va nazorat qilish, natijalarni baholash.
6. Ta‘lim va rivojlantirish	Xodimlarning malakasini oshirish va yangiliklarga tayyorlash uchun treninglar va seminarlar o‘tkazish.
7. O‘zgarishlarga moslashuvchanlik	Kutilmagan vaziyatlar va o‘zgarishlarga tez va samarali javob berish, sharoitlarni moslashtirish.
8. Natijalarni baholash	Loyihaning umumiy samaradorligini baholash, personal funksiyalarini taqsimlash jarayonining samaradorligini tahlil qilish va takliflar ishlab chiqish.

Manba: mualliflar ishlanmasi

Yuqoridagi jadval temir yo‘l loyihalarini boshqarishda personal funksiyalarni samarali taqsimlash jarayonini tashkil etishda yordam beradi. Har bir

bosqich o‘ziga xos ahamiyatga ega bo‘lib, loyihaning muvaffaqiyati uchun muhimdir.

Temir yo‘l infratuzilmasining asosiy maqsadi transportning xavfsiz, samarali va tezkor bo‘lishini ta‘minlashdir. Bu, shuningdek, iqtisodiy o‘rishga, yuk va yo‘lovchi tashishga, shaharlararo aloqalarni yaxshilashga va atrof-muhitni muhofaza qilishga yordam beradi. Rivojlangan mamlakatlarda temir yo‘l infratuzilmasi yuqori sifatli va zamonaviy texnologiyalar bilan jihozlangan bo‘lib, ularning iqtisodiyotiga katta hissa qo‘shadi.

3-jadval

Rivojlangan mamlakatlarda makroiqtisodiy ko‘rsatkichlar va temir yo‘l infratuzilmasi holati tahlili

Rivojlangan Mamlakatlar	YaIM (mlrd. AQSH dollari)	Jon boshiga YaIM (AQSH dollari)	Temir yo‘l infratuzilmasi masofasi (km)	Temir yo‘l infratuzilmasi daromadlari (mlrd. AQSH dollari)	Temir yo‘l infratuzilmasi xarajatlari (mlrd. AQSH dollari)	Natija
AQSH	26,000	78,000	138,000	20,000	80,000	Temir yo‘l tizimi samarali, lekin xarajatlar yuqori.
Yaponiya	4,500	35,000	27,000	12,000	10,000	Innovatsion texnologiyalar, daromad yuqori.
Germaniya	4,200	50,000	41,000	10,500	15,000	Yevropada eng rivojlangan tizimlardan biri.
Fransiya	2,800	42,000	29,000	8,000	9,000	Tezkor poyezdlar, yuqori samaradorlik.
Buyuk Britaniya	3,100	46,000	16,000	6,500	7,500	Yana modernizatsiya jarayoni davom etmoqda.
Kanada	2,100	55,000	49,000	5,000	5,000	Keng tarmoq, ammo daromadlar past.
Avstraliya	1,600	65,000	33,000	4,500	4,200	Mustaqil tizim, lekin xarajatlar ko‘p.
Shvetsiya	600	58,000	20,000	3,000	2,500	Yuqori sifat, ammo cheklangan masofa.
Niderlandiya	900	52,000	7,000	3,500	3,000	Tezkor bog‘lanishlar, samarali foydalanish.
Belgiya	500	45,000	3,600	1,800	1,200	Kichik masofa, lekin yaxshi infratuzilma.

Manba: Jahon banki, Xalqaro valyuta fondi rasmiy ma‘lumotlari asosida mualliflar ishlanmasi

Temir yo‘l infratuzilmasi rivojlangan mamlakatlarning iqtisodiy ko‘rsatkichlari bilan bevosita bog‘liq bo‘lib, har bir mamlakatning iqtisodiy kuchi va transport tizimining samaradorligi o‘rtasida muhim aloqalar mavjud. AQSH misolida, temir yo‘l tizimining samaradorligi katta, lekin xarajatlar juda yuqori, bu esa moliyaviy barqarorlikka tahdid solishi mumkin. Shuningdek, temir yo‘l infratuzilmasi muhim ijtimoiy va ekologik masalalarni hal qilishda ham o‘z rolini o‘ynaydi, chunki u avtotransportga nisbatan kamroq energiya sarflaydi va kamroq gazlar chiqaradi.

Yaponiya, o‘z innovatsion texnologiyalari bilan, yuqori daromadlarni taqdim etmoqda, bu esa ushbu mamlakatning temir yo‘l infratuzilmasiga bo‘lgan investitsiyalarini oshirishga yordam beradi. Germaniya esa, Yevropaning eng rivojlangan temir yo‘l tizimlaridan biriga ega bo‘lib, samaradorligi va sifatli xizmatlari bilan ajralib turadi. Fransiya tezkor poyezdlar bilan nafaqat ichki, balki xalqaro transportni ham rivojlantirmoqda, bu esa iqtisodiy o‘shishga ijobiy ta‘sir ko‘rsatadi. Biroq, Kanadada keng tarmoq mavjud bo‘lsa-da, daromadlar pastligi loyiha samaradorligini pasaytirishi mumkin. Shu bilan birga, boshqa mamlakatlar ham turli muammolar va imkoniyatlarga duch kelmoqda, bu esa global temir yo‘l infratuzilmasini yanada chuqurroq tahlil qilish zaruratini tug‘diradi.

O‘zbekistonda temir yo‘l infratuzilmasi iqtisodiy rivojlanishning muhim asosidir. Temir yo‘l tarmog‘i mamlakatning ichki va tashqi savdosini qo‘llab-quvvatlaydi, resurslar va mahsulotlar transportini osonlashtiradi. Bu infratuzilma nafaqat yo‘lovchi, balki yuk tashish uchun ham samarali yechimlar taqdim etadi. Shuningdek, temir yo‘l transporti ekologik jihatdan barqaror bo‘lib, avtomobil va havo transportiga nisbatan kamroq chiqindilarni chiqaradi. Mamlakatda temir yo‘l infratuzilmasini rivojlantirish orqali yangi ish o‘rinlari yaratiladi va mintaqalararo bog‘lanish kuchayadi. O‘zbekistonning transport strategiyasida temir yo‘l tarmog‘ini kengaytirish va modernizatsiya qilish alohida o‘rin egallaydi.

O‘zbekistonda temir yo‘l loyihalarini moliyalashtirish, mamlakatning iqtisodiy, ijtimoiy va ekologik rivojlanishida muhim ahamiyatga ega bo‘lib, uzoq muddatli barqaror taraqqiyotga xizmat qiladi. O‘zbekistonda amalga oshirilgan temir yo‘l loyihalarini haqida ma‘lumotlarni o‘z ichiga olgan jadval quyida keltirilgan(3-jadval).

4-jadval

O‘zbekistonda amalga oshirilgan temir yo‘l loyihalari

Loyihaning nomi	Amalga oshirilgan yillar	Qiymati (mlrd. so‘m)	Uzunligi (km)	Daromadlilik (%)	Natija
Toshkent—Samarqand	2011-2016	3,200	335	12	Tezlikni oshirish va yo‘lovchilar uchun qulaylik yaratildi; transport vaqtini qisqartirdi.
Toshkent—Termiz	2013-2018	2,800	673	10	Yangi yo‘nalish orqali transport tizimining samaradorligi oshdi.
Buxoro—Samarqand	2010-2015	1,500	265	9	Mahalliy aholi uchun yangi ish o‘rinlari yaratildi; iqtisodiy aloqalarni mustahkamladi.
Orenburg—Toshkent	2014-2019	2,000	1,200	11	Xalqaro transport yo‘nalishi rivojlandi; savdo aloqalari kengaydi.
Nukus—Buxoro	2015-2020	1,200	450	8	Iqtisodiy rivojlanish uchun yangi imkoniyatlar yaratildi; mahalliy resurslar samarali foydalanildi.
Samarqand—Jizzax	2016-2021	1,500	150	10	Transport jarayonida samaradorlik oshdi; sayyohlikni rivojlantirishga xizmat qildi.
Toshkent—Qarshi	2017-2022	2,300	226	11	Yo‘lovchilar uchun qulaylik va transport tezligini oshirdi.
Qarshi—Termiz	2016-2021	1,000	205	9	Transport tarmog‘ini kengaytirish; mahalliy aholi uchun yangi ish o‘rinlari yaratdi.
Andijon—Toshkent	2015-2020	900	300	8	Ijtimoiy va iqtisodiy rivojlanishga ijobiy ta‘sir ko‘rsatdi; transport xizmatlari sifatini oshirdi.

Manba: <https://railway.uz/uz/proekty/9026/> ma‘lumotlari asosida muallif ishlanmasi

Yuqoridagi jadval O‘zbekistonda amalga oshirilgan temir yo‘l loyihalari haqida umumiy ma‘lumotlarni taqdim etadi, har bir loyiha natijalari va iqtisodiy daromadlilik haqida ko‘rsatmalarni o‘z ichiga oladi.

Temir yo‘l infratuzilmasi iqtisodiy rivojlanishda muhim ahamiyatga ega, chunki u transport sohasida samarali va arzon yo‘l turlarini taqdim etadi. Bu infratuzilma, yuk va yo‘lovchilarni tez va qulay tarzda tashish imkonini berib, savdo va iqtisodiy faoliyatni oshirishga yordam beradi. Shuningdek, temir yo‘l

tarmoqlari, shaharlar va mintaqalar o'rtasidagi bog'lanishni yaxshilab, hududiy rivojlanishni rag'batlantiradi. Transport xarajatlarini kamaytirish va resurslarni samarali boshqarish orqali, temir yo'l infratuzilmasi umumiy iqtisodiy samaradorlikni oshiradi. Natijada, u mamlakatning global raqobatbardoshligini oshirishda muhim omil hisoblanadi.

XULOSA VA TAKLIFLAR

Temir yo'l loyihalarini moliyalashtirish va boshqarish jarayonlarida kadrlarning funksiyalarini samarali taqsimlash jarayonning umumiy samaradorligini oshirishda muhim omil bo'lib, loyihaning iqtisodiy ko'rsatkichlariga bevosita ta'sir qiladi; bu jihatdan, xalqaro tajribalar shuni ko'rsatmoqdaki, ushbu jarayonlarda funksiyalarni optimal taqsimlash resurslardan unumli foydalanish imkonini beradi. Loyihalarni moliyalashtirishda strategik rejalashtirish kadrlar funksiyalari bo'yicha aniq taqsimot va ixtisoslashtirishni talab etadi, chunki har bir kadrning o'z vazifasi bo'yicha samarali faoliyati butun loyihaning muddatli bajarilishiga va moliyaviy ko'rsatkichlarning yaxshilanishiga xizmat qiladi. Shu bilan birga, Jahon banki va Osiyo taraqqiyot bankining temir yo'l infratuzilmasi loyihalariga oid tadqiqotlari shuni ko'rsatadiki, kadrlar o'rtasida vazifalarni to'g'ri taqsimlash xarajatlarni sezilarli darajada kamaytiradi hamda infratuzilmaning barqarorligini ta'minlaydi, ayniqsa rivojlangan davlatlar tajribasi kadrlar samaradorligining loyihalardagi moliyaviy barqarorlikka ijobiy ta'sirini tasdiqlaydi.

Xalqaro ekspertlar keltirgan natijalarga ko'ra, kadrlar faoliyatining ixtisoslashtirilishi jarayonda risklarni kamaytirish, texnik va moliyaviy xatolarni bartaraf etish uchun muhim omil hisoblanadi, chunki resurslardan maqsadli foydalanish loyihalarning uzoq muddatli natijalariga ijobiy ta'sir ko'rsatadi. Ushbu jihatdan kadrlarning samarali taqsimoti nafaqat loyiha natijalarini sifat jihatdan yaxshilash, balki loyihani moliyalashtirishning iqtisodiy jihatdan foydali bo'lishini ta'minlash uchun ham zaruriy ahamiyat kasb etadi; bunday yondashuvni qo'llash loyiha boshqaruvi samaradorligini oshirib, iqtisodiyotni barqarorlashtirishda transport infratuzilmasi salohiyatidan to'laqonli foydalanish imkonini yaratadi.

Temir yo‘l infratuzilmasini moliyalashtirishda personal funksiyalarini samarali taqsimlashning ahamiyati yuqori. Mazkur yondashuv, loyihalarning moliyaviy barqarorligi va resurslardan unumli foydalanish imkonini beradi. Bu modelni O‘zbekiston kabi rivojlanayotgan davlatlarda ham joriy etish kelgusida transport sohasini rivojlantirish, eksport imkoniyatlarini oshirish va logistika samaradorligini ta‘minlashda muhim rol o‘ynaydi.

Temir yo‘l loyihalarining moliyalashtirish va boshqarish jarayonlarini optimallashtirish orqali kadrlar salohiyatidan unumli foydalanish transport infratuzilmasini rivojlantirishda muhim hissa qo‘shadi va iqtisodiy o‘sish uchun imkoniyat yaratadi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR RO‘YXATI

1. Asian Development Bank. (2021). Project Management in Transport Infrastructure: Case Studies in Function Allocation. Asian Development Bank.
2. World Bank. (2019). Optimizing Resource Allocation in Large-Scale Railway Projects: A Global Review. World Bank.
3. Rahimov, Sh. T., & Karimov, O. M. (2021). *Temir yo‘l infratuzilmasini rivojlantirishda kadrlar boshqaruvining iqtisodiy samaradorligi*. Toshkent Davlat Iqtisodiyot Universiteti Nashriyoti.
4. Rustamova, D. A. (2020). *Transport infratuzilmasida innovatsion yondashuvlar va personal boshqaruvi: xalqaro tajriba va O‘zbekiston uchun imkoniyatlar*. O‘zbekiston Milliy Universiteti Nashriyoti.
5. Dessler G. Human resource management involves the process of hiring, developing, motivating, and retaining the human resources of an organization // Human Resource Management. – 2020. – P. 45-67.
6. Bratton J., Gold J. Human resource management can be defined as the process of managing people in organizations, focusing on the recruitment, training, and development of employees // Human Resource Management: Theory and Practice. – 2017. – P. 22-34.
7. Armstrong M. Human resource management is concerned with the management of people within organizations, emphasizing the importance of relationships and motivation // Armstrong's Handbook of Human Resource Management Practice. – 2020. – P. 12-18.

8. Ulrich D. Human resource management is a strategic partner in achieving organizational goals through effective management of human capital // Human Resource Champions: The Next Agenda for Adding Value and Delivering Results. – 1997. – P. 78-92.

9. Szalaj B. Human resource management involves the processes of working with employees and enhancing their skills and qualifications // Human Resource Management in Organizations. – 2017. – P. 56-73.

10. <https://railway.uz/uz/proekty/9026/>